

3

UVODNIK

- Silvo Šinkovec Na tržnici informacij

5

V ŽARIŠČU:

- Helena Jeriček Medijska pismenost
- Manca Košir Vzgoja za medije kot potreba časa
- Helena Jeriček Ali mediji res vplivajo?
- Karmen Erjavec Modeli vzgoje za medije
- Renee Hobbs Sedem velikih vprašanj medijske pismenosti
- John Pungente Medijsko opismenjevanje v kanadskih šolah
- Dario Coral Biti učitelj vzgoje za medije
- Helena Jeriček Pomoč učiteljem pri uvajanju novosti?
- Helena Jeriček Zasvojeni z internetom
- Erika Čajko Mediji v družini

23

NAŠ POGOVOR:

- Jože Mlakar Andres Delgado Hernandez

26

RAZREDNE URE:

- Irena Dolenc Biti razrednik
- Miroslav Gomboc Teorija izbire in razredne ure

30

BITI VZGOJITELJ:

- Nagrajenci 2000
- Janez Poljanšek Moškega in žensko je ustvaril
- Izjava: Širjenje obzorij

36

STARŠI

- Andreja Mašanovič Zaupajmo svojim otrokom
- Branka Zajec Mamica pravi, da moramo učiteljico ubogati

39

VZGOJNA PODROČJA:

- M. Therese Raneec Srce je sedež ljubezni ali sovraštva
- Milan Dolgan Na pragu besedila
- Sonja Gorjup Špenko Zasvojenost, volja in aktivnost

44

IZKUŠNJE:

- Franci M. Kolenec Pot k svetlobi
- A.B. Učna ura, ki ni vpisana v dnevnik

46

POGOVORI IN SVETOVANJE:

- Angelca Žerovnik Mediji imajo močan vpliv

47

PREBRALI SMO

48

IZ ŽIVLJENJA DKPS

48

NAPOVEDNI KOLEDAR

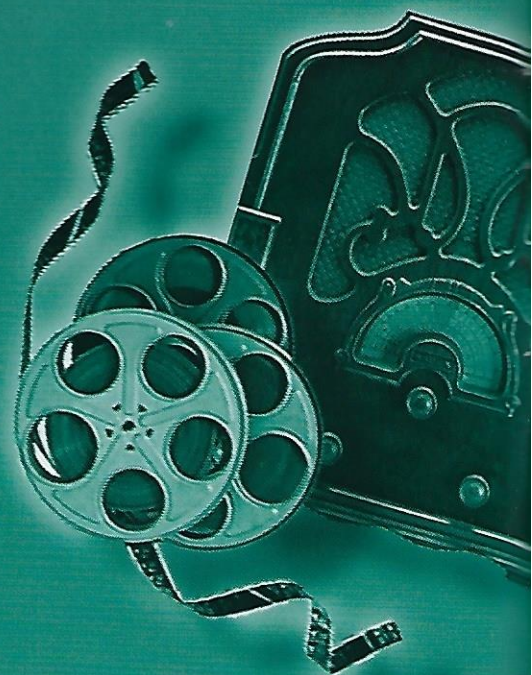
50

POVZETEK

50

AVTORJI

V ŽARIŠČU VZGOJA ZA MEDIJE

MEDIJSKA PISMENOST

»Ljudi učimo brati knjige, zakaj jih ne učimo brati medije?« (John Pungente)

Da ljudje vse manj berejo literaturo in vse več gledajo televizijo, berejo časopise in 'surfajo' po internetu, je jasno vsem, kaj bi lahko ob tem storili, pa ni tako jasno. Nekateri bi najraje prepovedali gledanje televizije in omejili uporabo drugih medijev, vendar takšne represivne rešitve v sodobni demokratični družbi niso več mogoče. Kaj pa vseeno lahko storimo? Citirani John Pungente je le eden od številnih navdušencev, ki predlagajo, naj ljudi tudi medijsko opismenimo, kar pomeni, da jih naučimo brati časopise, gledati televizijo itd.

V sklopu teh prizadevanj je bila od 13. do 17. maja 2000 v Torontu mednarodna konferenca *Summit 2000* z naslovom *Otroci, mladi in mediji na prelomu tisočletja (Children, Youth and the Media beyond the Millennium)*. To je bila največja konferenca o vprašanjih medijev, vzgoje za medije in medijske politike doslej. Udeleženci so prišli iz več kot petinpetdesetih držav. Poleg znanstvenikov so se konference udeležili tudi medijski profesionalci in osnovnošolski ter srednješolski učitelji, kar je bila vsaj zame svojstvena novost. Običajno so konference srečanja znanstvenikov – teoretikov, ki izmenjujejo svoje poglede in rezultate raziskav, zato je bila kanadska izkušnja prijetna osvežitev. Pisana družčina z vsega sveta je lahko

vsak dan izbirala med tremi vsebinskimi sklopi: mediji, akademске razprave in vprašanja o vzgoji za medije. Konferenca je bila priložnost za izmenjavo mnenj, pogledov in izkušenj o vzgoji za medije v posameznih državah. Ko sem poslušala navdušene kolege iz posameznih držav, kako se borijo za vstop vzgoje za medije v šole in v učne načrte, kako prepričujejo medije in politike, da jim medijsko pismeni državljani niso nevarni, sem presenečeno ugotovila, da imajo podobne probleme kot pri nas in da niti nismo tako v zaostanku za dogajanjem v svetu. Kljub temu imajo nekatere države, npr. Kanada in ZDA, več izkušenj kot mi in nam lahko poznavanje njihovih razmer pomaga pri reševanju naših problemov in vprašanj. Tako bo tokratni tematski sklop ob glavnih slovenskih avtoritetah na področju vzgoje za medije tudi mednarodno obarvan.

Manca Košir – pionirka vzgoje za medije na Slovenskem – v svojem članku analizira mišljenjsko in medijsko pismenost na Slovenskem in se zavzema za usposabljanje učiteljev, ki bodo z znanjem o medijih sposobni vzgojiti medijsko pismene ljudi, ki so tudi aktivni državljani. Karmen Erjavec predstavlja različne osnutke vzgoje za medije pri nas in drugod po svetu in se zavzema za medijsko opismenjevanje na vseh stopnjah

izobraževanja. Helena Jeriček predstavlja teorije o vplivu medijev in televizijskega nasilja na otroke in mladostnike. V članku R. Hobbs je na način za – proti obdelanih sedem velikih dilem v gibanju za medijsko opismenjevanje in različni pogledi nanje. Predstavljamo tudi t. i. 'kanadski primer' vzgoje za medije, in sicer iz izkušenj učitelja D. Corala; teoretika in praktika J. Pungenteja, ki opisuje glavne smernice vzgoje za medije v Kanadi, ter svetovalca N. Andersena, ki pomaga in svetuje kanadskim učiteljem.

foto: H. J.

VZGOJA ZA MEDIJE KOT POTREBA ČASA

»Če ne znamo več dešifrirati, če ne znamo več brati, se nam bo naš svet najprej zazdel grozeč, potem čuden, na koncu pa nam bo zanj vseeno.«

(Michael Krüger)

Nujnost uvedbe vzgoje za medije kot vsebine in kot predmeta na vse stopnje šolanja na Slovenskem, od vrtca do univerze, in projektov vseživljenjskega učenja (glej zaključni dokument mednarodne konference o vzgoji za medije, Dragan 1998: 7–8) v tem prispevku postavljam v kontekst rezultatov raziskave o pismenosti odraslih državljanov in državljanek Slovenije. Te rezultate lahko z eno besedo označimo za slovensko nacionalno katastrofo (Košir 2000). Poglejmo tiste, ki zadevajo razmislek o vzgoji za medije.

KATASTROFALNA MIŠLJENJSKA PISMENOST

Raziskava o pismenosti in udeležnosti odraslih v izobraževanju – pri nas jo je izvajal *Andragoški center Slovenije* – je zajela dvajset držav, katerih nacionalni bruto proizvod obsega 51,6% svetovnega BDP: Kanado, Avstralijo, ZDA, Nizozemsko, Novo Zelandijo, Veliko Britanijo, Irsko, Nemčijo, Švedsko, Poljsko, Švico, Belgijo, Madžarsko, Norveško, Dansko, Čile, Finsko, Češko, Portugalsko in Slovenijo. Pismenost v sodobnem svetu ne pomeni znati pisati in brati črke, temveč »zmožnost razumevanja in uporabe informacij iz različnih pisnih virov za delovanje odraslih v družini, na delovnem mestu in okolju ter doseganje lastnih ciljev in razvoj lastnega znanja in potencialov«. Prav ta sposobnost razumevanja – ali kot ji raje pravim sama:

mišljenjska pismenost – je pri slovenskih prebivalcih na najnižji stopnji. Raziskovalci so merili pet ravni pismenosti, od katerih šele tretja zagotavlja zadostno znanje in spretnosti za ravnanje z informacijami, ki jih vsebujejo različne vrste besedil našega vsakdanjika. Velika večina – kar 65 do 70% – odraslega prebivalstva ne dosega tretje ravni. Na najvišjo raven pismenosti se uvršča le 13% Slovencev, medtem ko je na Švedskem na peti stopnji kar 60% prebivalstva.

Ko govorimo o pismenosti kot sposobnosti razumevanja informacij, moramo vedeti, od kod te informacije prihajajo. Odgovor: večino informacij odrasli prejmejo prek množičnih občil – časopisov, radia in predvsem televizije. Okoli 80% vsega 'znanja' odrasli črpajo prek televizijskega ekrana. Ker množični mediji usodno oblikujejo naše informacijske zemljevide, življenjske stile in navade, načine ravnanja in vrednote, je ena najpomembnejših oblik pismenosti sodobnega sveta prav *medijska pismenost* (*media literacy*). Živimo v času *množičnih občil* (Košir 1995), zato je vzgoja za medije imanentna potreba tega časa. Dokazi za to trditev se nahajajo tudi v omenjeni raziskavi o besedilni, dokumentacijski in računski pismenosti. Za preverjanje druge ravni besedilne pismenosti je bilo zastavljeno vprašanje: *V članku* (članek je časopisna novinarska zvrst) *poiščite nekaj kratkih informacij o značilnostih vrtno rastline*. Za tretjo raven so morali vprašani ugotoviti, *katera izmed filmskih kritik* (v časopisu) *je bila najmanj ugodna*. Tudi za ugotavljanje četrte ravni pismenosti je služil časopisni članek. Dokumentacijsko in računsko pismenost so enako ugotavljali s pomočjo vsebin množičnih občil.

»V času, ko smo od jutranjega prebujanja do nočnega odhoda na spanje neprestano

obdani z vsakodnevnimi besedili, bralne sposobnosti ne moremo šteti za razkošje, ki si ga lahko privoščijo samo izobraženi posamezniki. Prav nasprotno, ves čas se moramo zavedati, da je nujno potrebna za človekovo smiselno preživetje v svetu neomejene besedilne ponudbe, saj je hkrati tudi učinkovito orodje *moči*« (podčrtala M. K.), pogosto opozarja predsednica *Bralnega društva Slovenije* dr. Meta Grosman (2000). Vzgoji za medije gre prav za pridobitev te osebne in družbene moči. Ko zmoremo razumeti besede in podobe množičnih občil, ko analiziramo procese njihovega nastanka in učinkovanja, ko do medijske produkcije vzpostavimo kritično razdaljo in jo selektivno izbiramo, ko se znamo in hočemo še sami vključiti v procese množičnega komuniciranja, lahko govorimo o uporabniku (o njegovi odgovornosti glej Hamelink 1995) medijskih vsebin kot *aktivnem državljanu*, ki je pogoj in temelj sleherne demokracije (Erjavec 2000).

MEDIJSKA PISMENOST – POGOJ DRUŽBENE MOČI

Vzgoja za medije, opredeljena kot »zmožnost dostopa, analize, ocene in proizvodnje medijskih sporočil« (Košir 1996: 28), zajema dve ravni: refleksivno in produktivno. V prvo štejemo medijske vsebine in oblike, učenje kritičnosti do ponujenih izdelkov, do kanalov, ki te izdelke omogočajo, in do lastnikov, ki jih diktirajo. Pri drugi gre za učenje 'branja' in 'pisanja' tako, da se udeleženci usposabljaajo v medijski produkciji: fotografirajo, izdelujejo plakate, rišejo in pišejo stripe, ustvarjajo časopise, imajo svojo radijsko postajo, svojo televizijo, delajo video in filmske izdelke, se s svojimi prispevki oglašajo v množičnih občilih. Otroci in odrasli, opremljeni s tovrstnimi védenji in znanji, bodo suvereno brali

medijska besedila in nanje ne bo enostavno vplivati. To je osebna in družbena moč, ki je cilj našega predmeta. Naj ponovim, kar sem zapisala v prvem slovenskem učbeniku za starše, vzgojitelje in učitelje *Vzgoja za medije* (Košir 1996): »Pluralistični politični sistem z več strankami v parlamentu je veliko premalo, da bi tudi na slovenskih tleh zrasli za demokracijo odgovorni in sposobni ljudje. In premalo je tak izobraževalni sistem, ki ne prepozna dominantne medijske kulture, katere del je.« Katastrofalni podatki o pismenosti odraslih v Sloveniji zgovorno pričajo tudi o tem primanjkljaju.

Vzgoja za medije je prišla kot izbirni predmet v zadnje triletnje nove devetletke. A kdo jo bo (lahko) učil? Učitelji zanjo niso

srečujemo v svojem (medijskem) okolju, rastemo za druge, ne zase.« Po meri drugih – oglaševalcev in medijskih lastnikov – in ne po postavitvi lastne poklicnosti. Postajamo kopije, ker nimamo znanja, moči in poguma, da bi postali podobni sami sebi, enkratni, neponovljivi. »Osvoboditi človeka črednosti, vrniti vsakomur njegov glas, ga odtegniti, četudi za hipec, kolektivnim navadam in potrebam, ga opozoriti, da obstaja tudi nezamenljivo – prav tega mediji ne zmorejo preprosto zato, ker je njihova funkcija ravno nasprotna: ribice vračajo v akvarij« (prav tam).

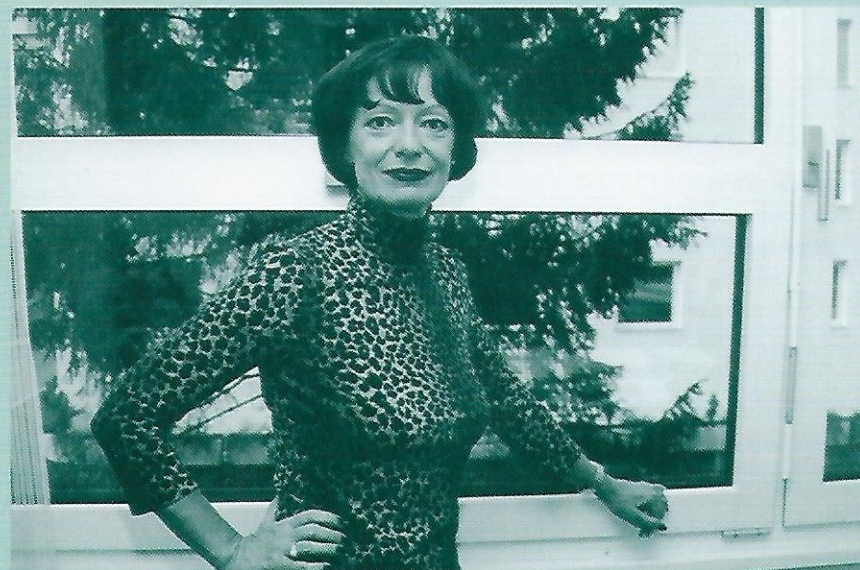

foto: Tamino Petelinšek

usposobljeni, saj tako Pedagoška fakulteta kot pedagoški oddelek na Filozofski fakulteti, ki bi morala izobraževati učiteljski kader za potrebe 21. informacijskega stoletja, vzgoje za medije nimajo in jim o njej nihče ne predava. Na Fakulteti za družbene vede na svoje stroške izvajamo predmet, ki nam ga isto Ministrstvo za šolstvo in šport, ki je vzgojo za medije sprejelo med izbirne vsebine devetletke, ni odobrilo za izvajanje. Če ne znajo učitelji, zagotovo ne bodo znali njihovi učenci, si je morda mislila (če je sploh kaj mislila!) takratna oblast. Naši otroci pa iz dneva v dan raje gledajo televizijo in vse več prostega časa preživijo za računalniki. Rastejo za druge in ne zase, kot pravi francoski filozof in mediolog Régis Debray (2000: 56): »Ko si prisvajamo vzdevke, stereotipe, obrabljene fraze in razglednice, ki jih

ZAKLJUČEK

Literature o smiselnosti in potrebnosti vzgoje za medije, ki jo terja sodobni informacijski čas množičnih občil, imamo na Slovenskem dovolj. Tako po raziskavah, teoretskih besedilih kot učbenikih in delovnih zvezkih za kritično sprejemanje, izbiro in ustvarjanje medijskih sporočil smo morda na višini množično-komunikacijsko najbolj razvitih držav. Nimamo pa vzgojiteljev in učiteljev, ki bi bili usposobljeni za poučevanje. Zato lahko le ponovim, za kar smo se zavzemali udeleženci na že omenjeni odmevni mednarodni konferenci v Piranu (Dragan 1998: 7–8): »Zahtevamo ustrezno usposabljanje učiteljev za delo z mediji in za medije. Zato je potrebno v vseh šolah,

ki izobražujejo učitelje, uvesti ustrezna medijska znanja.« Slovenski učitelji so najbolj usposobljeni za prenos zastarelega znanja, samo najboljši zmorejo slediti zahtevam sedanjega časa, praviloma nihče pa ne zmore razumeti in učiti otrok jutrišnjega dne. Ti so vse manj predstavniki vrste *homo sapiens*, ki se je razvila s pisno kulturo, vse bolj pa tipi *homo videns*, kot je svojo knjigo naslovil profesor Giovanni Sartori. Sartori trdi (1999), da so naši otroci drugačni, kot smo bili mi. Pred televizijskim ekranom – tem 'antropogenetskim aparatom' – prihaja do globokih in radikalnih sprememb: »Gledanje televizije siromaši kognitivni aparat *homo sapiensa* in *homo videns* je stopnja, ko človek ni več sposoben abstraktnega mišljenja (razumevanja pojmov)«. Kot je rekel veliki humanist svetovnega formata akademik Ivan Supek (1998: 100): »Slika fascinira, toda mišljenja ne razvija. Ponuja kup informacij, a gledalca ne usposobi, da bi jih osmisli.«

Če hočemo mišljenjsko pismene Slovence, si moramo želeli tudi vzgojo za medije na vseh stopnjah izobraževanja. Kdo ima dovolj moči, da bo izterjal zahtevano in s tem pomagal preseči nacionalno katastrofo ter uravnati čas, da bo to čas – za nas?

LITERATURA

- Debray, R. (2000): *Literatura in mediji*. V: Vilenica 2000: okrogli mizi. Ljubljana, Društvo slovenskih pisateljev, 54–61.
- Dragan, A. N. (ur.) (1998): *Vzgoja za medije in z mediji: zbornik Mednarodne konference vzgoja za medije in z mediji*, Piran, maj 1997. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Erjavec, K. (2000): *Medijska pismenost kot pogoj uspešne politične socializacije*. V: *Teorija in praksa* 37/4, 672–685.
- Grosman, M. (2000): *Zapis na zavihku knjige*. V: Kropp, P.: *Vzgajanje bralca*. Tržič, Učila.
- Hamelink, C. J. (1995): *Ethics for Media Users*. V: *European Journal of Communication* 10/4, 497–512.
- Košir, M. (2000): *Slovenska pismenost in nepismenost*. V: *Ampak* 2, 32.
- Košir, M. (1998): *Pogovor z Ivanom Supkom*. V: *Nova revija* 17/194–195, 92–105.
- Košir, M., Ranfl, R. (1996): *Vzgoja za medije*. Ljubljana, DZS.
- Košir, M. (1995): *Čas množičnih občil*. V: Košir, M. (ur.): *Otrok in mediji*. Ljubljana, Zveza prijateljev mladine Slovenije, 11–17.
- Sartori, G. (1999): *Homo videns*. Roma-Bar, Editori Laterza.